

**УДК 378.147**

**ХАЧЕНКО Інна**

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін та українознавства, Сумський національний аграрний університет

вулиця Герасима Кондратьєва, 160, м. Суми, 40000, Україна

E-mail: [selen0111@gmail.com](mailto:selen0111@gmail.com)

**МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ  
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ**

**Анотація.** У статті розглянуто моделювання процесу формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки. Розкрито особливості педагогічного моделювання на підставі з'ясування педагогічних характеристик досліджуваних педагогічних явищ і процесів, які становлять основу майбутньої моделі. На підставі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено структуру моделі формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти виділяємо чотири основних складових (блоків): аналітичний (відповідає меті побудові моделі – формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки майбутніх економістів у процесі вивчення фахових дисциплін), цільовий (реалізує та розв'язує основні завдання мети під час навчання), методично-практичний (визначає фактори чи обставини (умов), форм, методів, засобів, що сприятимуть та забезпечуватимуть викладачеві успіх у досягненні сформованої мети та виконанні поставлених завдань), контрольно-результативного (передбачає обов'язкову перевірку рівня сформованості досліджуваних компонентів культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки та визначення рівня підготовленості до виконання професійних обов'язків). Сформульовано висновок про особливості реалізації означеної моделі, з урахуванням основних складових (блоків), які знаходяться у тісному взаємозв'язку, в чітко визначеній послідовності, а характеристика кожного з них розкриває їх призначення та важливість для загальної професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері економіки.

**Ключові слова:** модель, процес, система, культура професійної комунікації, фахівці з економіки, принципи формування, методологічні основи.

**Постановка проблеми.** Моделювання педагогічних явищ і процесів є надзвичайно важливим етапом експериментальної роботи в педагогічній науці, оскільки дає можливість концептуально осмислити об'єктивні зв'язки між елементами, компонентами, етапами окремого педагогічного феномена, яким, наприклад, є процес формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. Складність побудови такої моделі полягає у її багатопредметності, оскільки в ній мають бути поєднані процеси формування компетентності, її соціально-комунікативний характер, зв'язок з вивченням дисциплін, а також специфіка підготовки фахівців у сфері економіки.

**Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій.** Теоретичні засади процесів формування культури спілкування та комунікативних умінь висвітлені у працях Н. Бабич, В. Біблера, А. Бодальова, В. Борщовецької, О. Крегера, Дж. Тьюсона, Д. Ягера та інші. У низці праць А. Абрамової, Й. Гентце, Г. Друм, Т. Каткової, Г. Терещука, В. Ковтуна, Е. Короткова, Л. Савчук, Ф. Тейлора, Ф. Хміля досліджено проблеми підготовки майбутніх фахівців у системі економічної освіти. Узагальнення результатів наукових розвідок дає обґрунтування актуальності проблеми формування культури професійної комунікації майбутніх економістів: недостатній рівень сформованості комунікативних умінь випускників економічних закладів освіти, що суттєво впливає на загальний рівень їх підготовки до виконання професійних функцій; необхідність удосконалення освітнього процесу у контексті його практичної спрямованості, потребою підвищення рівня загальної культури студентів загалом і комунікативної, зокрема. Одним із шляхів вирішення означеної проблеми є моделювання процесу такого формування.

**Метою статті** є моделювання процесу формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки.

**Методи дослідження.** Для досягнення мети використано комплекс теоретичних методів, серед яких: аналіз та систематизація наукових джерел з метою виявлення стану розробленості та обґрунтування необхідності формування культури професійної комунікації, визначення сучасних підходів та принципів; термінологічний аналіз для визначення сутності і змісту ключових дефініцій дослідження; аналіз, узагальнення, систематизація для визначення потенційної ефективності методологічних підходів.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** Під моделлю формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО будемо розуміти цілісний педагогічний процес, в якому сукупність підходів, форм, методів, засобів і створення відповідних педагогічних умов були спрямовані на набуття студентами ґрунтовних знань економічної, фахової термінології, умінь і навичок її доцільного використання, а також розвиток особистості студента як майбутнього учасника професійної діяльності. Займаючись розробкою моделі та аналізуючи наукові джерела, ми дійшли висновку, що значна кількість учених приділяють увагу питанням формування професійних якостей майбутніх спеціалістів у сфері економіки, розвитку професійного мовлення спеціалістів та збагаченню їх словникового запасу професійною термінологією. Зокрема, це дослідження: формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій (О. Загородна [4]), у процесі професійної підготовки (В. Черевко [12]); у процесі вивчення іноземних мов (Н. Павлова [8]); формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих навчальних закладах (М. Лісовий [7]); збагачення словникового запасу учнів гімназії науковою навчально-термінологічною лексикою на міжпредметній основі (Є. Копіца [6]), професійно-термінологічна підготовка майбутніх аграрників (Л. Вікторова [1]); лексична підготовка студентів-міжнародників (О. Павлик [9], В. Скалкин [11]); формування професійних знань майбутніх фахівців економічного профілю засобами мультимедіа (К. Кірей [5]).

У нашій моделі формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО виділяємо чотири основних складових (блоків): аналітичний, цільовий, методично-практичний і контрольно-результативний блоки, які забезпечують можливість більш чітко уявити цілеспрямований процес формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Фактори аналітичного блоку формують мету нашої моделі – формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки майбутніх економістів у процесі вивчення фахових дисциплін. Досягнення поставленої мети сприятимуть значним успіхам у виконанні професійних завдань, налагодженні комунікативних відносин і власному розвитку, зокрема, продемонструють рівень готовності випускників-економістів до майбутньої економічної діяльності. Досить зрозумілим є той факт, що для досягнення мети необхідно виконати певні завдання, котрі, в свою чергу, сприятимуть одержанню бажаного результату. До таких завдань відносимо: 1) досягнення певного рівня оволодіння професійною термінологією, зокрема професіоналізмами;

2) створення та постійне розширення власного словникового запасу;

3) розвиток креативності (творчий підхід до запам'ятовування та тлумачення економічної термінології, творчого ставлення до вирішення професійних питань та самопрезентацій);

4) сприяння самоосвіті (розвиток умінь та навичок у проведенні пошуково-пізнавальної діяльності) та аналізу професійної самовизначеності (самооцінювання, саморозвиток).

Отже, мета та завдання, що потребують реалізації та розв'язування під час навчання, формують цільовий блок моделі.

Наступним кроком щодо побудови моделі є визначення факторів чи обставин (умов), форм, методів, засобів, що сприятимуть та забезпечуватимуть викладачеві успіх у досягненні сформованої мети та виконанні поставлених завдань – методично-практичний блок. Керуючись загальнодидактичними принципами, принципами міжпредметної інтеграції та професійної спрямованості, серед умов, яких має дотримуватись та розвитку яких має сприяти викладач під час організації навчального процесу, ми виокремлюємо особистісно-індивідуальні умови поведінки студентів та умови, що нададуть можливість організувати навчання студентів на вищому та сучасному рівні, використання яких забезпечить якісну професійну підготовку майбутніх економістів – організаційно-педагогічні умови.

Завершальним блоком нашої моделі є контрольно-результативний блок, який передбачає обов'язкову перевірку рівня сформованості досліджуваних компонентів культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки та визначення рівня підготовленості до виконання професійних обов'язків, тим самим орієнтуючись та визначаючи певні недоліки підготовки та компоненти, формуванню яких потрібно приділити більше уваги. Ми передбачаємо, що використання різноманітних методик, технологій і зосередженість викладача на формуванні особистісно-індивідуальних умов поведінки студентів повинні сприяти підвищенню

показників їхньої підготовленості до виконання професійних обов'язків та формуванню висококваліфікованих працівників.

Основними його складовими є компоненти сформованості культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки, критерії оцінки їхньої сформованості та визначені основні характеристики рівнів сформованості культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки. Цей блок демонструє, наскільки одержані результати відповідають меті нашого дослідження, що сформульована в цільовому блоці моделі. Досягнення продуктивно-творчого рівня на професійному етапі умовно-методичного та практичного блоків свідчить про високий рівень сформованості культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки, а також слугує показником ґрунтовної професійної підготовки студентів під час навчання.

**Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.** Отже, побудована модель формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки під час вивчення фахових дисциплін в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО становить систему, складовими частинами якої є блоки: аналітичний, цільовий, методично-практичний та контрольно-результативний. Ці блоки знаходяться у тісному взаємозв'язку, в чітко визначеній послідовності, а характеристика кожного з них розкриває їх призначення та важливість для загальної професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері економіки. Навчання, побудоване за цією моделлю, має бути спрямоване від простого засвоєння студентами фахової термінології та розширення їхнього словникового запасу до прийняття нестандартних рішень, прояву творчих підходів під час засвоєння та тлумачення фахових термінів та розвитку особистісних якостей справжнього професіонала своєї справи.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вікторова Л. В. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фаховій підготовці: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2009. 257 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. 308 с.
3. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: монография. Новосибирск : Изд-во НИПКиПРО, 2005. 230 с.
4. Загородна О. Ю. Формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т. імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2010. 254 с.
5. Кірей К. О. Формування професійних знань майбутніх фахівців економічного профілю засобами мультимедіа: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2008. 283 с.
6. Копіца Є. П. Збагачення словникового запасу учнів гімназії науковою навчально-термінологічною лексикою на міжпредметній основі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Одеса, 2005. 20 с.
7. Лісовий М. І. Формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах: дис. ... канд.

пед. наук: 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т. імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2006. 192 с.

8. Павлова Н. Ю. Формирование коммуникативной компетентности у студентов экономического вуза в процессе изучения иностранного языка: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Хабаровск, 2005. 198 с.

9. Павлик О. Б. Формування лексичної компетенції у студентів спеціальності «міжнародні економічні відносини». *Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук*. Хмельницький: ХНУ. 2008. Вип. 4. С. 25-27.

10. Сікорський П. І. Теорія і методика диференційованого навчання. Львів : В-во СПОЛОМ, 2000.

11. Скалкин В. Л. Основы обучения устной иноязычной речи. М.: Русский язык, 1981. 248 с.

12. Черевко В. П. Формування комунікативної компетентності майбутнього менеджера у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 19.00.07. Київ, 2001. 30 с.

13. Штофф В. А. Моделирование и познание. М. : Наука, 1972. 234 с.

14. Ягупов В. В. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. К.: МДГУ, 2003. Вип. 1. С. 28-37.

Стаття надійшла до редакції 25.12.2019.

**ХАРЧЕНКО Інна**

кандидат филологических наук, доцент, доцент кафедры государственно-правовых дисциплин и украиноведения, Сумский национальный аграрный университет

улица Герасима Кондратьева, 160, г. Сумы, 40000, Украина

E-mail: selen0111@gmail.com

### **МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ЭКОНОМИКЕ**

**Резюме.** В статье рассмотрено моделирования процесса формирования культуры профессиональной коммуникации будущих специалистов по экономике. Раскрыты особенности педагогического моделирования на основании выяснения педагогических характеристик исследуемых педагогических явлений и процессов, которые составляют основу будущей модели. На основании теоретического анализа научной литературы выстроена структура модели формирования культуры профессиональной коммуникации будущих специалистов по экономике в условиях информационно-образовательной среды учреждений высшего образования, с которой выделено четыре основных составляющих (блоков). Сформулирован вывод об особенностях реализации указанной модели, с учетом основных составляющих (блоков), которые находятся в тесной взаимосвязи, в четко определенной последовательности, а характеристика каждого из них раскрывает их назначения и важность для общей профессиональной подготовки будущих специалистов в сфере экономики.

**Ключевые слова:** модель, процесс, система, культура профессиональной коммуникации, специалисты по экономике, принципы формирования, методологические основы.

**KHARCHENKO Inna**

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Sumy National Agrarian University

Gerasim Kondratieva Street, 160, Sumy, 40000, Ukraine

E-mail: selen0111@gmail.com

## **MODELING THE PROCESS OF FORMING THE CULTURE OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF FUTURE ECONOMIC PROFESSIONALS**

**Summary.** The article discusses the modeling process of the formation of a culture of professional communication of future specialists in economics. The features of pedagogical modeling based on the clarification of the pedagogical characteristics of the studied pedagogical phenomena and processes that form the basis of the future model are disclosed. Based on a theoretical analysis of scientific literature, the structure of a model for the formation of a culture of professional communication of future specialists in economics in the information and educational environment of higher education institutions is built, with four main components (blocks) highlighted.

The conclusion is formulated on the features of the implementation of this model, taking into account the main components (blocks), which are closely interrelated, in a well-defined sequence, and the characteristics of each of them reveal their purpose and importance for the general professional training of future specialists in the field of economics.

**Keywords:** culture, professional communication, culture of professional communication, information and education environment, future economic specialist.

**Abstract. Introduction.** Modeling of pedagogical phenomena and processes is an extremely important stage of experimental work in pedagogical science, because it allows to conceptually comprehend objective relationships between elements, components, stages of a particular pedagogical phenomenon, which, for example, is the process of forming a culture of professional communication in the future professions in the context of the educational environment of higher education institutions. The complexity of building such a model lies in its multifaceted nature, as it must combine the processes of competence formation, its social and communicative nature, communication with the study of disciplines, as well as the specific training of specialists in the field of economics.

**Purpose** of the modeling of the process of forming the culture of professional communication of future specialists in economics.

**Research methods.** To achieve the goal, a set of theoretical methods were used, including: analysis and systematization of scientific sources in order to identify the state of development and justification of the need to form a culture of professional communication, determine modern approaches and principles; terminological analysis to determine the nature and content of key research definitions; analysis, generalization, systematization to determine the potential effectiveness of methodological approaches.

**Results.** The article deals with the modeling of the process of forming the culture of professional communication of future specialists in economics. The peculiarities of pedagogical modeling are revealed on the basis of elucidation of

pedagogical characteristics of the investigated pedagogical phenomena and processes that form the basis of the future model.

**Conclusions.** Therefore, the model of forming the culture of professional communication of future specialists in economics during the study of professional disciplines in the conditions of information and educational environment is constituted by the system, the components of which are the blocks: analytical, target, methodological, practical and control-effective. These blocks are closely interrelated, in a clearly defined sequence, and the characteristics of each of them reveal their purpose and importance for the overall professional training of future specialists in the field of economics.

#### REFERENCES

1. Viktorova, L. V. (2009). Formuvannia profesiino-terminolohichnoi kompetentnosti studentiv vyshchych ahrarnykh navchalnykh zakladiv u fakhovii pidhotovtsi [Formation of professional-terminological competence of students of higher agricultural educational institutions in professional training]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Goncharenko, S. U. (2010). *Pedahohichni doslidzhennia: metodolohichni porady molodym naukovtsiam* [Pedagogical researches: methodological advices for young scientists]. Kyiv-Vinnytsia: Company «Planer» LTD [in Ukrainian].
3. Dahin, A. N. (2005). *Pedagogicheskoe modelirovanie* [Pedagogical modeling]. Novosibirsk : Izd-vo NIPKiPRO [in Russian].
4. Zahorodna, O. Yu. (2010). Formuvannia komunikatyvnoi profesiinoi kompetentnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnostei zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii [Formation of communicative professional competence of students of economic specialties by means of innovative technologies]. *Candidate's thesis*. Vinnitsa [in Ukrainian].
5. Kirei, K. O. (2008). Formuvannia profesiinykh znan maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnoho profilu zasobamy mulmedia [Formation of professional knowledge of future specialists of economic profile by means of multimedia]. *Candidate's thesis*. Vinnitsa [in Ukrainian].
6. Kopitsa, Ye. P. (2005). Zbahachennia slovnykovoho zapasu uchniv himnazii naukovoju navchalno-terminolohichnoju leksykoju na mizhpredmetnii osnovi [Enriching the vocabulary of high school students with a scientific curriculum terminology on a cross-curricular basis]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odessa [in Ukrainian].
7. Lisovyi, M. I. (2006). Formuvannia profesiinoho movlennia maibutnikh med. pratsivnykiv u vyshchych medychnykh navchalnykh zakladakh [Formation of professional speech of future medical professionals in higher medical institutions]. *Candidate's thesis*. Vinnitsa [in Ukrainian].
8. Pavlova, N. Yu. (2005). Formirovanie kommunikativnoj kompetentnosti u studentov ekonomicheskogo vuza v processe izucheniya inostrannogo yazyka [The formation of communicative competence among students of an economic university in the process of learning a foreign language]. *Candidate's thesis*. Khabarovsk [in Russian].
9. Pavlyk, O. B. (2008). Formuvannia leksychnoi kompetentsii u studentiv spetsialnosti «mizhnarodni ekonomichni vidnosyny» [Formation of lexical competence in students of specialty "international economic relations"]. *Aktualni*

*problemy humanitarnykh ta pryrodnychykh nauk – Actual problems of humanities and natural sciences*, 4, 25-27 [in Ukrainian].

10. Sikorsky, P.I. (2000). *Teoriia i metodyka dyferentsiiovanoho navchannia [The theory and methodology of differentiated learning]*. Lviv : V-vo SPOLOM [in Ukrainian].

11. Skalkin, V. L. (1981). *Osnovy obucheniya ustnoj inoyazychnoj rechi [Fundamentals of teaching oral foreign language]*. M.: Russkij yazyk [in Russian].

12. Cherevko, V. P. (2001). Formuvannia komunikativnoi kompetentnosti maibutnoho menedzhera u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of communicative competence of future manager in the process of vocational training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

13. Shtoff, V. A. (1972). *Modelirovanie i poznanie [Modeling and cognition]*. M.: Nauka [in Russian].

14. Yahupov, V. V. (2003). Modeliuvannia navchalnoho protsesu yak pedahohichna problema [Modeling the educational process as a pedagogical problem]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka – Continuing professional education: theory and practice*, 1, 28-37 [in Ukrainian].